

A MODERN POLITIKAI TUDOMÁNY.

A tudomány egyes *ágainak* apreciálása, megbecsülése maga is az időnkint átértzett közszükségletek változó iránya szerint igazodik. A természettudomány az újabb időben tapasztalt nagy fellendülését jórésben tagadhatatlanul a kornak a közvetlen hasznosra, értékesíthetőre kedvező, materialisztikus élvezeti irányának köszöni. Sőt a társadalmi tudományok egyes *ágainak* (*közgazdaságtan*, társadalomtan) nagyobb értékelése is mire vezethető vissza, ha nem arra, hogy oly kérdésekkel foglalkoznak, melyek kiderítése a kor közszükségleteinek szempontjából mélyen átértzett fontosságúnak mutatkozik.

Az állami élet azon nagy irányelveinek ajánlgatása, melyek ma már minden modern államban az összesség közkincsét képezik, melyek megteremtése érdekében azonban még csak félszázaddal előbb a könyvek légiója szállt síkra, ma már feleslegesnek látszik; ez eszmék hirdetése akkor a közvélemény által legerősebben átértzett szükségletnek felelt meg s ezzel arányban foglalt el az állam tudománya is a többiek sorában kiváló, vezető helyet. Azóta pedig kénytelen sokkal szerényebb helylyel megelégedni, sőt mintha már feleslegessé vált volna. Szerencsére a tudomány időnkénti értékelése a köz szemében, kevesebbre becsülése azért, mert nem tud oly elméleteket létrehozni, melyek a közvélemény eminens szükségleteinek felelnek meg, még nem mérvadó általában annak jelentőségére nézve. Az inkább erősen laicus ízű mondást, hogy »a politika nem haladt« is ebből a szempontból kell megítélnünk.

Az állam tudományának, a politikának napjainkban jelentőségével arányban nem álló méltatása főleg két körülményre vezethető vissza, Az egyik a régi, átkos ellentét az elmélet tanításai és a konkrét állami viszonyok alakulása közt. A politikai tudomány értékéből ez csak annyit vonhat le, a mennyire hátrányára lehet például az orvostudománynak, hogy az egészség-

tan a testi épség s a szervezet háborítlan functionálásának szabályait adja, mindezek daczára azonban vannak beteg emberek. A másik körülmény, mire utalhatunk, a társadalmi tudományok némely újabb ágának kifejlődése mellett a fokozottabb igény a politikával szemben is, hogy az emberi élet összes irányait egybe, foglalja, a mi azonban a politikának körén már kívül esik, mert ez az emberi életnek csak azon nyilvánulásaival foglalkozik, melyek az állami, nemzeti étellel állanak kapcsolatban. Egészen feleslegesnek tartom kiterjedni arra az ellenvetésre, hogy a politika tartalma nem oly megállapodott, szilárd, mint a tudomány más ágazataié, mert akkor a tudomány névre csak azok az ismeret-ágak tarthatnak igényt, melyek anyaga paragraphusokba, határozott tételekbe szedhető (tehát például a perrendtartás, váltójog stb.). Ha tehát a politikának, mint tudománynak, tárgya s feladata tekintetében némi zavar állott be, ez csak annak tulajdonítható, hogy tényleg a politika neve alatt igen eltérő jellegű tárgyalásait kapjuk az állami életnek még utóbbi időben is (történeti, vagy philosophiai, vagy sociologikus irány), sőt sokan még ma se látják egész feleslegesnek hangsúlyozni, hogy a politikának minden párt szemponton felülemelkedő, általános érvényű elveket kell megállapítania. Mintha a politika, ha tudomány akar lenni, hódolhatna ily egyoldalú szempontoknak.

Mivel foglalkozik a politika, mint tudomány? Az állam nemzet életével, tehát létének és fejlődésének törvényeivel. Az állam mindig bizonyos embereszmének, az ember bizonyos rationalis typusának megvalósítása. Az ember philosophiai eszméjének kívánalmái mindig s mindenütt ugyanazok, de az egyes korok felfogása változik arra nézve, mit tekintenek abban befoglaltnak. Az ó-korban s a középkorban egyaránt az ember eszméjének megfelelőnek hitték, hogy az emberek egy részére elismerjék az emberi méltóságot és értéket, a másokra nem; ma az ember eszméjét abban látjuk, hogy lényegét, összes szellemi s anyagi erőit szabadon kifejtheti, fejlesztheti, szóval szabadságában s egyenlőségében az emberi érték és méltóság tekintetében s a jövő helyezheti abba, hogy egyenlők legyenek az emberek nemcsak e tekintetben, hanem a javak megoszlása szempontjából is. Szóval az ember eszméje, konkrét valóságában az állam által, mindig ama tulajdonságoknak, követelményeknek foglalata, melyek nélkül egy adott állam, egy adott korban az embert nem tudja elképzelni.

A nemzeti élet egészben az egyén életével hasonlatos. A mint az egyes ember életének tartalmát, célját valláserkölcsi, jogi, gazdasági, szellemi irányainak összesége adja meg, a nemzeti élet céljait is abban az összképben látjuk, a mivé az emberi élet e különféle irányait sajátosan egyesíti. Az egyesnek természettől adott érzései, gyöngéi vagy erényei csak hatványozottan nyilvánulnak a nemzet életében. A mi az egyesben önzés, az egészben hazaszeretet lesz; a nemzeteket is, mint az egyest, más hasonlókkal szemben érdekük, önzésük irányítja; ez érdeknek végső sorban érvényesítői az egyesnél az erőszak, a nemzeteknél a háború s az érdeknek és jognak, a jognak és morálnak az a conflictusa, mely megvan az egyes embernél, beáll a nemzet életében is. Beáll annál inkább, mert míg az egyes magatartásában a jog szigorúan körvonalozott szabályain kívül a közmorálnak paragrafusokba ugyan nem szedett, de azért a fejlettség magasabb fokát elért államban nem kevésbé kötelező elvei által korlátoztatik, az állam — nevezetesen a hasonlókkal való viszonyában — bizonyos közlelkiismeretnek, közetikának tilalmazólag kialakult szabályaival nem, vagy legalább nem oly mérvben találkozunk.

A politika a nemzeti élet önirányzó működéseivel foglalkozik. Miután pedig az ember állami életre van utalva, mert úgy általában az emberi eszme követelményeit, mint a maga sajátos énjét is csak ily élet mellett, annak keretében fejtheti ki; miután másrészt az állam tudománya az emberi élet nemzeti irányát tárgyalja s miután az emberi élet ezen iránya is általában amaz erők hatása alatt áll, melyek az ember életében érvényesülnek, kérdés mindenek előtt, hogy az egyes ember mily erők hatása alatt áll életében s hogy ezen erők a nemzeti életben, az állami viszonyokban is s mily mérvben érvényesülnek.

Az egyes ember élete, mint már fentebb ráutaltunk, a vallás-erkölcsi, jogi, gazdasági s szellemi, értelmi erők behatása alatt áll, mi mellett a múlt, a hagyományok (családi traditiók) alól szintén nem vonhatja ki magát. Ezek az erők érvényesülnek a nemzet, az állam életében is, de koronkint változó mértékben, már annál fogva is, mert az állam által elfogadott vezéreszmétől függ, hogy mily mérvben nyúl bele alattvalói, az egyesek vallási, erkölcsi, gazdasági, szellemi, műveltségi életébe. Az állami beavatkozás határai tehát változók, de az állam mindig csak annyiban fog az emberi élet e különböző irányába avatkozni, a mennyiben felvett eszméje, az általa elérni kívánt bizonyos összeredmény

elérése szempontjából azt szükségesnek látja. (így nem törődik tagjai vallásos meggyőződésével általában, de igen, ha ennek külső nyilvánulása az állam eszméjével ellentétben állna; egyesek magángazdasági tevékenységének sikere vagy sikertelensége közönyös reá nézve, de nem nézi tétlenül még a magánvagyonnak szándékos rongálását, kisebbitését sem, a pazarlást, mert saját anyagi erejét is csak tagjainak ily erejéből mentheti; elismeri a gazdasági szabadságot a javak forgalma, a termelés és fogyasztás viszonyában, de elfogadott erkölcsi eszméje szempontjából fel-lephet az immoralis gazdasági szerződések, tisztességtelen verseny, kartellek stb. ellen).

Hogy az állami élet maga is azon erők hatása alatt áll, melyek az egyes ember életében érvényesülnek, felesleges hosszabban kimutatni. Az állam az egyesek helyes magatartásának normáit állítván fel, az egyéni érdek által vezérelt individuális törekvéseket az összesség érdekével kiegyeztetvén, a jogot teremti meg; ez által gyakorol befolyást tagjai életére, azoknak úgy egymás közti, mint az állammal való viszonyaikban. Midőn azonban ezt teszi, vallás-erkölcsi, gazdasági, czélszerűségi szempontokból indul ki. A vallási elem nemcsak az egyház és állam viszonyának meghatározásában, nemcsak az egyházak alkotmányos állásában, nemcsak abban nyilvánul, mily fokig tartja szükségesnek az állam e szempontból az egyéni spherába belenyúlni (így mennyiben tekinti az egyéni véleménynyilvánítást és vallásgyakorlatot függetlennek az államhatalomtól; hanem érvényesül a magán (családi) és büntető jogban is, így nevezetesen hogy mennyiben tilt vagy büntet az állam oly tényeket, melyek a vallással szorosabb összefüggésben állnak. Erkölcsi tekintetek érvényesülnek az embernek javakat termelő, kicserélő és fogyasztó, vagyis gazdasági tevékenységében is. De különösen az erkölcsi szempontoknak még az által van nagy tere az állami viszonyokban, mert a jog csak eszköz az állam kezében, melylyel az emberi életviszonyokra nézve rendező, szabályozó tevékenységét kifejti, célját azonban: az emberit valósítani, egyedül a jog által nem érheti el. Míg a magánviszonyokban az erkölcsi követelményével már számolt az állam akkor, midőn jogát megalkotta s nem követelheti senkitől, hogy a szigorú jog szerinti magatartásnál mást mutasson, addig a közviszonyokban a jog nem képes azok tartalmát egyedül kitölteni, ezek a jognál magasabb erkölcsi elemet fogadják be. Az állami főszervek mindegyikének ténykedésében, a fejedelem, parlament és végrehajtó hatalom összhangjában e közület egészét

szem előtt tartó közethika érvényesül. Az állampolgár szavazata érvényes, tekintet nélkül arra, mily irányban használtatik fel s mégis azt kívánja az állam, hogy az egyes azzal nem egyéni java előmozdítására, hanem a közérdekben éljen; a parlament költségmegszavazási, újonczmegajánlási, a fejedelem parlament-felosztatási és szentesítési joga, a parlamenti többségek és kisebbségek viszonya a jog mellett egyaránt a közethika uralma alatt állanak.

Az egyes ember életében annak egyes irányai esetleg merev egyoldalúságra, a többiek rovására való érvényesülésre juthatnak. Az állam azonban az emberi életnek e különböző irányait összeegyeztetőleg akarja irányítani, a vallási, gazdasági, műveltségi közületeket, melyek céljuknál fogva mind egyoldalú érvényesülésre törnek, nem engedi kizárólagos túlsúlyra emelkedni; mert a mint az egyes nem egész ember, ha életirányainak egyikét a többiek rovására, kizárólagosságra való törekvéssel érvényesíti, úgy az állam is az emberi eszmét, mi feladatát képezi, csak úgy valósíthatja meg, csak *úgy* lesz valóban »perfecta societas«, ha az emberi életnek összes irányait, melyek át- meg áthatják egymást, egyszerre figyelembe veszi. Mily eredmény áll elő ennek folytán, mily fokban enged az állam ez erőknél, azok valamelyikének mégis nagyobb vagy kisebb érvényesülést irányzó működésében, ez adja meg éppen az állam alapjelleget; mert ha a nemzet az emberinek sajátos kinyomata s az emberinek a vallás-erkölcsi, gazdasági s szellemi műveltségi irányok képezik alkatelemeit, akkor az államnak, nemzetnek alapjellege abban az összképben áll előttünk, mely az egymást átható, egymásra módosítólag befolyó fenti alaperők bizonyos állameszmének megfelelő közös irányzása eredőjeként jelentkezik.

A fent előadottak folyománya concrete véve abban nyilvánul, hogy az állam minden cselekvésében, intézményeiben ezeknek az emberi élet összes irányaira való hatását figyelembe veszi; az emberi élet minden egyes irányának szabályozásánál az összes többiekre is tekint, e különféle irányokat pedig annak mérvadása szerint hozza összhangba, oly osszeredményt állít elő az emberi eszme tekintetében, mely e részben elfoglalt álláspontjának, felfogásának az emberiről megfelelő.

Az állam modern tudományának, a modern politikának feladata ezek után adva van. Ha ugyanis a politika az állami lét és fejlődés törvényeinek tudománya, hogy feladatának megfelelően a fentebb érintett összes erők hatását kell kutatnia az állami

életben s az utóbbit abból a szempontból kell vizsgálódása tárgyává tenni, hogy az ember állami életében mikép módosítják egymást amaz összes erők s e tényezők egymásra hatásából mily törvényeket lehet levezetni.

A politikának ily felfogását nálunk Concha Győző alapította meg, ki az állam tudományában az emberi élet összes irányait átölelve, az állami viszonyokat ez irányok együtthatásából előálló eredmények szempontjából vizsgálja. Műve tehát (Politika), tekintve, hogy ily magas nézpontról való tárgyalásával az állam tudományának a külföldi irodalomban se találkozunk, az egész tudományban olyannak jelezhető, mint a mely annak színvonalat emeli s az államtudományi kutatásnak számottevő új eredményeket ígérő utat mutatott meg.

A politikának, mint konkrét esetbeni eljárás tudományának, mint államművészeti tannak már csak történelmi jelentősége van a tudomány fejlődésének történetében. Az emberi élet csak egyes főirányai, erői túlnyomó figyelembevételének hiányosságát pedig eléggé mutatják a Stahl s újabban a Roscher-féle művek.

Calker strassburgi tanár álláspontja (Politik als Wissenschaft), mely szerint az állam célja egy adott kor s adott nép ethikus nézetei szerinti tökéletesedése az egyesnek s az összességnek s ennél fogva csak az olyan állami cselekvés helyes, mely ezen tökéletesség követelményeinek megfelelő (pl. politikailag nem helyes, ha az állam gazdasági intézkedései által az egyesek jólétét ugyan emeli, de úgy, hogy azok belső tökéletesedését hátráltatja, miután csak amaz állapotára a jólétnek lehet törekedni, mely quantitative és qualitative alkalmas az összesség tagjainak tökéletesedését, nevezetesen az egyéni kezdeményezés és szabad energia fentartása által előmozdítani) — az állam mivoltára, az emberi eszmére nézve lényegileg fenti fejtegetéseinkkel megegyező, a nélkül azonban, hogy az állami életben, a politikai viszonyokban ezen tökéletességre való törekvés egyes irányait, azoknak egymásra hatását s a politikának ehhez képest feladatát kifejtene.

Dr. Balogh Arthur,
egyetemi magántanár.